

SISÄLLYSLUETTELO

LYHENTEET	XV
1 JOHDANTO	1
2 SEKSUAALIRIKOSTEN KRIMINALISOINNIN MERKITYS	7
2.1 Seksuaalirikoslainsäädännön uudistus vuonna 2023	8
2.2 Seksuaalirikosten sääntelyn suhde kansainvälisiin velvoitteisiin	9
2.3 Asianosaisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen	13
2.3.1 Oikeudenmukaisuuden sisältö rikosasian käsittelyn eri vaiheissa	13
2.3.2 Hienotunteisuusperiaatteen korostunut merkitys	18
2.3.3 Laillisuusperiaatteen toteutuminen	21
3 AJATTELUVIRHEET, ASEENTEET JA STEREOTYPIAT SEKSUAALIRIKOKSISSA	25
3.1 Ajattelu ja päätöksenteko	25
3.2 Vahvistusharha ja muut ajatusvääristymät	27
3.3 Stereotyyppinen ajattelu seksuaalirikoksista	31
4 VAPAAEHTOISUUS JA IÄN MERKITYS SEKSUAALIRIKOKSISSA	41
4.1 Seksuaalirikossääntelyn tavoite sukupuolineutraalisuudesta	41
4.2 Sukupuoliyhteys ja seksuaalinen teko tunnusmerkistökijänä	44
4.2.1 Sukupuoliyhteys käsitteenä ja tilanteen selvittäminen	44
4.2.2 Olennaisesti seksuaalisen teon sisällön selvittäminen	48
4.2.3 Sukupuoliyhteyden ja seksuaalisen teon eron merkitys käytännössä	50
4.3 Vapaaehtoisuuteen perustuvan sääntelyn sisältö	55
4.3.1 Vapaaehtoisuuden sääntelyn taustaa	55

4.3.2	Vapaaehtoisuuden sisältö kansainvälisen ratkaisukäytännön perusteella	60
4.3.3	Vapaaehtoisuuden sisältö ja merkitys	61
4.3.4	Vapaaehtoisuutta ei ole ilmaistu	65
4.3.5	Pakottamisen tilanteet	69
4.3.6	Tahdonmuodostuksen puute	73
4.4	Rajoitussäännös ja asianomistajan iän merkitys seksuaalirikoksissa	83
5	SEKSUAALIRIKOSTEN TUNNUSMERKISTÖT	93
5.1	Raiskaus ja törkeä raiskaus (RL 20:1–2)	94
5.2	Seksuaalinen kajoaminen ja törkeä tekomuoto (RL 20:3–4)	104
5.3	Seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:5)	115
5.4	Seksuaalinen ahdistelu (RL 20:6)	123
5.5	Seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen (RL 20:7)	130
5.6	Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö (RL 20:8)	134
5.7	Korvauksen tarjoaminen nuoreen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta (RL 20:9)	136
5.8	Paritus ja törkeä paritus (RL 20:10–11)	138
5.9	Lapsenraiskaus ja törkeä lapsenraiskaus (RL 20:12–13)	145
5.10	Seksuaalinen kajoaminen lapsen ja törkeä tekomuoto (RL 20:14–15)	151
5.11	Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:16)	158
5.12	Lapsen houkuttelemine seksuaalisiin tarkoituksiin (RL 20:18)	161
5.13	Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen ja törkeä tekomuoto (RL 20:19–20)	164
5.14	Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito (RL 20:21)	169
5.15	Lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraaminen (RL 20:22)	172
5.16	Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken (RL 17:22)	174
6	TUNNUSMERKISTÖJEN SELVITTÄMINEN SEKSUAALIRIKOKSISSA	177
6.1	Tunnusmerkistökäijöiden selvittäminen rikoksittain	178
6.2	Seksuaalirikosten lainkonkurrenssitilanteet	182
6.3	Verkkovälitteisten seksuaalirikosten erityispiirteet	191
6.4	Tekoaika, rikosten yksiköiminen ja syyteoikeuden vanhentuminen	194

6.5	Tahallisuuden selvittäminen seksuaalirikoksissa	201
6.5.1	Näkökulmia epäillyn tahallisuuden selvittämiseen	201
6.5.2	Lapsen iän selvittämisen merkitys tahallisuuden näkökulmasta	204
6.5.3	Vapaaehtoisuuden selvittäminen ja sen puuttumisen merkitys	206
6.5.4	Seksuaalinen ahdistelu abstraktisena vaarantamis- rikoksena	208
6.6	Haitan arvioinnin merkitys lapseen ja aikuiseen kohdistuneessa teossa	210
7	ASIANOSAISTEN PUHEVALLAN KÄYTTÖ SEKSUAALIRIKOKSISSA	217
7.1	Asianosaisten aseman määrittäminen ja puhevallan käyttäminen	217
7.2	Rikosoikeudellinen vastuu ja osalliset seksuaalirikosepäilyissä ...	220
7.3	Oikeushenkilön rangaistusvastuu	224
7.4	Puhevallan käyttäminen seksuaalirikoksissa	227
7.4.1	Puhevallan määrittämiseen vaikuttavat seikat	227
7.4.2	Aikuisen asianosaisten edunvalvonta	230
7.4.3	Lapsen puhevallan käyttäminen	232
7.5	Puhevallan käyttämiseen liittyvät erityistilanteet	237
7.5.1	Lapsen edunvalvojan sijaisen määräämistä edellyttävät tilanteet	237
7.5.2	Lapsen edunvalvojan toiminta ja edunvalvonnan sisältö	238
7.5.3	Lapsen edunvalvojan määräyksen antaminen väliaikaisena	243
7.5.4	Aikuisen vajaanlaisen etujen valvominen	246
7.6	Avustamisen merkitys seksuaalirikosepäilyissä	249
8	SEKSUAALIRIKOSTEN TUTKINTA, TODISTELU JA PROSESSIN KESTO	255
8.1	Esitutkintakynnys ja esitutinnan toimintavelvoitteet	256
8.1.1	On syytä epäillä -kynnys ja sen merkitys	256
8.1.2	Esiselvitys seksuaalirikosepäilyssä	257
8.1.3	Seksuaalirikosepäilyn esitutkinnassa selvitettävät seikat	259
8.1.4	Syyteoikeus seksuaalirikosepäilyissä ja sen merkitys	260
8.1.5	Tutkittavasta seksuaalirikoksesta ilmoittaminen epäillyn esimiehelle	262
8.1.6	Esitutkintayhteistyö ja sen merkitys seksuaalirikoksissa	269
8.1.7	Loppulausuntomenettely seksuaalirikosten tutkinnassa	271

8.2	Erytysten menettelyiden soveltuvuus seksuaalirikoksiin	273
8.2.1	Sakkomenettely	273
8.2.2	Kirjallinen menettely	275
8.2.3	Sovittelu	278
8.3	Todistuskeinot	282
8.3.1	Seksuaalirikoksissa esitettävä näyttö	282
8.3.2	Esitutinnan toimenpiteiden merkitys näytön luotettavuudelle	285
8.3.3	Henkilötodistelu ja sen merkitys	286
8.3.4	Asiantuntijan kuuleminen ja asiantuntijalausunnot	291
8.3.5	SERI-tutkimukset ja niiden toteuttaminen	300
8.3.6	Tapahtumapaikan tekninen tutkinta ja tapahtumien todentaminen	304
8.3.7	Valokuvien ja videoiden merkitys näyttönä	306
8.3.8	Rikospaikan havainnointi 3D-mallinnuksella	308
8.3.9	Tunnistaminen ja sen oikeusturvanäkökulmat	310
8.4	Pakkokeinot ja menettämisseuraamukset	315
8.4.1	Pakkokeinojen merkitys näytön hankinnassa	315
8.4.2	Vapauteen kohdistuvat pakkokeinot ja yhteydenpidon rajoittaminen	318
8.4.3	Takavarikko, jäljentäminen ja vakuustakavarikko	322
8.4.4	Paikkaan kohdistuvat etsinnät	324
8.4.5	Henkilöön kohdistuvat etsinnät	328
8.4.6	Salaiset pakkokeinot	332
8.4.7	Menettämisseuraamusten sisältö ja merkitys	335
8.5	Seksuaalirikosten käsittelyn kiireellisyys ja viivästymiskorvaus ...	340
9	ENSIPARTION TOIMENPITEET SEKSUAALIRIKOKSISSA	349
9.1	Toimenpiteiden kiireellisyys näytön varmistamiseksi	349
9.2	Alustavat puhuttelut ja niiden tallentaminen	350
9.3	Näytön varmistaminen esitutinnan alussa	356
9.4	Tukitoimiin ohjaamisen merkitys välittömästi rikoksen tapahtumisen jälkeen	360
9.4.1	Asianomistajan ohjaaminen tukitoimien piiriin	360
9.4.2	Epäillyn ohjaaminen tukitoimien piiriin	363
9.5	Erilaiset ilmoitusvelvollisuudet asianosaisten suojaamiseksi	366
9.5.1	Lastensuojeluilmoitus	367
9.5.2	Aikuistensuojeluilmoitus	368
9.5.3	Vanhuksensuojeluilmoitus	370

9.5.4	Mielenterveystlain mukainen ilmoitus hoidon tarpeesta	370
9.6	Rikosilmoitukseen kirjattavien seikkojen merkitys	372
10	SEKSUAALIRIKOSTEN JULKISUUS JA SALASSAPIDON SUOJA	375
10.1	Eri tahojen oikeus rikosasian tietoihin ja vaitiolovelvollisuus	375
10.1.1	Asianosaisjulkisuus ja yleisöjulkisuus suhteessa salassapitosääntelyyn	375
10.1.2	Rikosasiaa käsittelevien tahojen vaitiolovelvollisuus	378
10.1.3	Asianosaisten ja heidän avustajiensa vaitiolovelvollisuus ja ilmaisukielto	381
10.2	Tiedottaminen rikosasian esitutkinnassa	384
10.3	Syyteharkinnassa tehtyjen päätösten julkisuus	386
10.4	Julkisuuslain ja oikeudenkäyntijulkisuuslain sääntely	387
10.4.1	Julkisuuslain salassapitosääntely ja salassapitotasot	387
10.4.2	Julkisuuslain ja oikeudenkäyntijulkisuuslain salassapito	389
10.4.3	Oikeudenkäyntijulkisuuslain sääntely suhteessa julkisuuslakiin	393
10.5	Edunvalvojan sijaisen määräämistä koskevan hakemuksen julkisuus	397
11	ASIANOMISTAJAN SUOJELUTOIMET SEKSUAALIRIKOKSISSA	401
11.1	Asianomistajan tilanteen parantaminen suojelutoimilla	402
11.2	Esitutinnan aikana toteutettavia asianomistajan suojelutoimia ...	405
11.2.1	Vahvistus rikoksesta tehdyn ilmoituksen kirjaamisesta	405
11.2.2	Kuulustelujen toteuttamiseen liittyvät suojelutoimet	406
11.2.3	Vangin vapautumisesta ilmoittaminen	407
11.2.4	Muita toimenpiteitä asianomistajan tilanteen parantamiseksi	410
11.3	Kuulustelun tallentamisen tilanteet suojelutoimena	412
11.3.1	Kuulustelun tapahtumien tallentaminen ja menettelyn tavoite	412
11.3.2	Kuulustelusta tehdyn tallenteen käyttäminen todisteena oikeudenkäynnissä	413
11.4	Asianomistajan henkilökohtainen arviointi suojelutoimena	418
11.4.1	Henkilökohtaisen arvioinnin toteuttaminen	418
11.4.2	Asianosaisjulkisuuden rajoittaminen asianomistajan suojelutoimena	422
11.5	Tuomioistuinkäsittelyn suojelutoimet ja niiden ennakointi	423
11.5.1	Asianomistajan suojelutoimien lähtökohdat asian oikeudenkäynnissä	423

11.5.2	Asianomistajan kuuleminen ilman toisen henkilön läsnäoloa tai näkösuojaa käyttäen	424
11.5.3	Asianomistajan kuuleminen pääkäsittelyssä ilman henkilökohtaista läsnäoloa	425
11.5.4	Asianomistajan kuuleminen katsomalla todisteeksi laadittu videotallenne	426
11.5.5	Asian käsittelyn yleisjulkisuuden rajoittaminen	427
11.6	Suojelutoimet verkkovälitteisiä lapsiin kohdistuneita rikoksia käsiteltäessä	428
12	VAHINGONKORVAUKSET SEKSUAALIRIKOKSISSA	433
12.1	Vahingonkorvauksia koskevien vaatimusten merkitys	434
12.2	Tositteisiin perustuvat vahingonkorvausvaatimukset	436
12.3	Fyysinen tilapäinen haitta – kipu ja särky	437
12.4	Tilapäinen psyykinen haitta ja pysyvä haitta	440
12.5	Loukkauksen aiheuttama kärsimyskorvaus	444
13	HYPOTEESIT JA NÄYTÖN TESTAAMINEN SEKSUAALIRIKOKSISSA	451
13.1	Näytön arvioinnin lähtökohdat ja hypoteesijattelu	452
13.1.1	Näytön arvioinnissa käytettävät käsitteet	452
13.1.2	Tuomioistuimen näytön arvioinnin periaatteiden merkitys esitutkinnassa	457
13.1.3	Hypoteesijattelu ja loogisen ajattelun edistäminen	464
13.1.4	Ajattelu ja työskentely ryhmässä	467
13.2	Hypoteesien asettaminen ja merkitys esitutkinnassa	469
13.2.1	Hypoteesien asettaminen	469
13.2.2	Alkuperäistodennäköisyys ja epäillyn selitystaakka	472
13.2.3	Hypoteesien testaaminen suhteessa todisteluun	474
13.2.4	Selvitetyn näytön testaaminen suhteessa tunnusmerkistötekijöihin	477
14	KUULUSTELUMENETELMÄT SEKSUAALIRIKOSTUTKINNASSA	483
14.1	Kuulustelut menettelyllisesti	485
14.1.1	Kuulustelun ajankohdasta sopiminen ja nouto kuulusteluun	485
14.1.2	Henkilökohtainen kuulustelu ja tutkinnan luotettavuus	487
14.1.3	Läheiskriminointisuojausta kertominen lapsiasianomistajalle	489
14.1.4	Puhevallan käyttäjien oikeus olla läsnä kuulustelussa	490
14.1.5	Tulkkauksen käyttö seksuaalirikoksissa	494
14.1.6	Verkkovälitteisten seksuaalirikosten kuulustelut	496

14.2	Seksuaalirikoksesta epäillyn kuulustelumenetelmät	497
14.2.1	Epäillyn kuulustelumenetelmien kehitys	497
14.2.2	SUE-menetelmä	500
14.2.3	PEACE-malli	505
14.2.4	Whole Story -lähestymistapa	509
14.3	Seksuaalirikoksesta epäillyn alaikäisen kuulustelumenetelmät ...	514
14.3.1	Alle 18-vuotiaan lapsen kuulustelu epäiltynä	514
14.3.2	Aikuisten kuulustelumenetelmien soveltaminen alaikäisille epäilyille	515
14.3.3	NICHD-haastattelumenetelmä alaikäisille epäilyille	519
14.4	Seksuaalirikoksen asianomistajan kuulustelumenetelmät	521
14.4.1	Asianomistajan kuulustelun lähtökohdat	521
14.4.2	Traumainformoitu lähestymistapa	523
14.4.3	Kognitiivinen haastattelumenetelmä	531
14.5	Seksuaalirikoksen alaikäisen asianomistajan kuulustelumenetelmä	537
14.5.1	Alle 18-vuotiaan lapsen kuulustelu asianomistajana	537
14.5.2	NICHD-haastattelumenetelmä	538
14.5.3	Kielellinen ilmaisu alaikäisten kuulemisissa	543
14.6	Seksuaalirikoksen todistajan kuulustelumenetelmät	550
14.6.1	Todistajan kuulustelun lähtökohdat	550
14.6.2	Kognitiivinen haastattelumenetelmä	553
15	VUOROVAIKUTUS SEKSUAALIRIKOSTEN ASIANOSAISTEN KANSSA	557
15.1	Seksuaalirikoksen asianomistajan kohtaaminen	557
15.1.1	Ammattitaitoisen kohtaamisen edellytykset	557
15.1.2	Sensitiivisyys kohtaamisissa	559
15.1.3	Seksuaalirikoksen vaikutukset tekohetkellä	561
15.1.4	Seksuaalirikoksen aiheuttamat jälkiseuraamukset	565
15.2	Seksuaalirikoksesta epäillyn kohtaaminen	566
15.2.1	Ammattitaitoisen kohtaamisen edellytykset	566
15.2.2	Seksuaalirikollisuuden taustatekijöitä	570
15.2.3	Seksuaalirikollisuuteen vaikuttaminen	576
15.3	Seksuaalirikoksen asianomistajan sensitiivinen kuuleminen tuomioistuimessa	578
15.3.1	Oikeudenkäynnin merkitys seksuaalirikoksen asianomistajalle	578
15.3.2	Kohtaaminen ja vuorovaikutus tuomioistuinkäsittelyssä	579
15.3.3	Kuulustelukysymykset tuomioistuinkäsittelyssä	585

16	KÄSITTELYN PÄÄTTÄMISEN TILANTEET SEKSUAALIRIKOKSISSA	593
16.1	Esitutkinnan päättäminen poliisin omalla ratkaisulla	593
16.2	Syyttäjän ratkaisut esitutkinnan tai syyteharkinnan aikana	600
16.3	Seksuaalirikosten käsittely tuomioistuimessa	607
17	LOPUKSI	613
	LÄHTEET	617
	OIKEUSTAPAUSHAKEMISTO	643
	ASIAHAKEMISTO	645